

I. Karadeniz'de Sanayileşme ve Çevre Sempozyumu

16-17 Kasım 2007 - Trabzon

DÜZENLEME KURULU

Ali Ekber ÇAKAR	Merkez	
Tahsin AKBABA	Merkez	
Çağdaş AKAR	Ankara	Şube
Umut Onur ŞAHİN	Bursa	Şube
Ceyda ONARAN	Denizli	Şube
Mesut ÇELİK	Diyarbakır	Şube
Ata Erdal ARSLAN	Edirne	Şube
Ali PERİ	Gaziantep	Şube
Serkan EROL	İstanbul	Şube
Mustafa İLBAŞ	Kayseri	Şube
Bülent Naci DEVECİ	Kocaeli	Şube
Adnan KUNTOĞLU	Konya	Şube
Mehmet İZMİR	Mersin	Şube
Kadir GÜRKAN	Samsun	Şube
Osman Gökhan BALİ	Trabzon	Şube
İzzet EYÜPOĞLU	Trabzon	Şube
Hamdullah ÇUVALCI	Trabzon	Şube
Burhan ÇUHADAROĞLU	Trabzon	Şube
Atıf METE	Zonguldak	Şube

YÜRÜTME KURULU

Osman Gökhan BALİ	M. Bülent DEĞERLİ
İzzet EYÜPOĞLU	Prof. Dr. Burhan ÇUHADAROĞLU
Doç. Dr. Orhan AYDIN	Yrd. Doç. Dr. Hamdullah ÇUVALCI
Dr. Yücel ÖZMEN	

ETKİNLİK SEKRETERİ

Arzu BORAN

Yazışma Adresi

Uzun Sok. İntaş İşhanı No: 61 Kat: 3 –TRABZON

Tel: (462) 322 14 77 – 326 39 51

Fax: (462) 321 77 69

e-posta: trabzon@mmo.org.tr

<http://kscs.mmo.org.tr/>

AMAÇ

Tarihsel süreç içerisinde, sanayileşme ve toplumsal gelişme arasındaki yakın ilişki dünya politikaları üzerinde her dönemde etkili olmuştur. Yaşamakta olan yeni dönemde pek çok toplumsal değer için yapılan yeni tanım, sanayileşme için de yapılmaktadır. Günümüzde planlanan bütün yatırımlar için; kaynakların rasyonel kullanımından çevresel etkilere kadar uzanan birçok etken detaylı olarak analiz edilmektedir.

Karadeniz Bölgesi ülkemizdeki klasik sanayileşme hareketi içerisinde göreceli olarak geride kalmış ve bölgedeki sınırlı kaynaklara bağlı toplumsal bir yapılanma ortaya çıkmıştır. Özellikle tarım ve hayvancılığa dayalı ekonominin bölgesel gelişme için yetersiz kaldığı bir noktaya gelinmiştir. Yeni üretim alanları ve buna bağlı olarak ürün çeşitliliği konularında önemli ölçüde arayışlara girilmiştir.

Ülkemizin kalkınma ve çevre politikalarının, Karadeniz Bölgesi'ne ilişkin olan yönlerinin irdelenmesi ve gereken katkıların yapılmasında bilimsel toplantıların rolü önemlidir. Bu bağlamda çeşitli disiplinlerden araştırmacıların, bilim insanlarının, yatırımcıların, sanayicilerin ve konu ile ilgili bütün yenilikçi insanların konu ile ilgili görüşlerine önemle gereksinim vardır.

I.Karadeniz Sanayileşme ve Çevre Sempozyumu; bölgede mevcut olan küçük ölçekli sanayi ve çevre üzerindeki etkileri, kentsel yatırımlar, tarım ve hayvancılığa dayalı sanayi ile hızlanması beklenen sanayileşme hareketinin ve enerji yatırımlarının ele alınacağı bir zemin oluşturmayı amaçlamaktadır.

BİLDİRİ KONULARI

- Karadeniz Bölgesi'nin Sanayileşmesi ve Sorunları: Dünü, bugünü ve yarını
- DOKAP ve Sanayileşme
- Bölgede Balıkçılık, Tarım ve Turizm
- Karadeniz'de Tarımın Sanayileşmesi Sorunu: Fındık ve Çay
- Bölgedeki Potansiyel Sanayileşme Alanları ve Araçları
- Bölgenin Çevre Sorunları ve Çözüm Önerileri
- Kentleşme ve Sanayileşme
- Karadeniz'in Enerji Koridoru Olmasının Muhtemel Fayda ve Sorunları
- Bölgesel Kalkınma Model Önerileri (Kalkınmada Tarımın Rolü)

PROGRAM

AÇIŞ KONUŞMALARARI

Osman Gökhan BALÍ (MMO Trabzon Şube Başkanı)
Emin KORAMAZ (MMO Yönetim Kurulu Başkanı)
Nuri OKUTAN (Trabzon Valisi)
Volkan CANALİOĞLU (Trabzon Belediye Başkanı)
Prof. Dr. Selahattin KÖSE (Karadeniz Teknik Üniversitesi Rektör Yardımcısı)

PANEL : Kalkınma ve Üniversiteler

Panel Yöneticisi : Tahsin AKBABA (MMO Yönetim Kurulu Üyesi)

Panelistler :

Ali Ekber ÇAKAR (MMO Yönetim Kurulu Sekreter Üyesi)
Prof.Dr. İbrahim ÖZEN (Karadeniz Teknik Üniversitesi Rektörü)
Prof.Dr. Kadri YAMAÇ (Gazi Üniversitesi Rektörü)
Prof.Dr. Ferit BERNAY (Ondokuz Mayıs Üniversitesi Rektörü)
Prof.Dr. Nazmi Turan OKUMUŞOĞLU (Rize Üniversitesi Rektörü)
Prof.Dr. Osman Metin ÖZTÜRK (Giresun Üniversitesi Rektörü)

I. OTURUM : Karadeniz Bölgesi'nin Sanayileşmesi ve Sorunları : Dünü, Bugünü, Yarını

Oturum Başkanı : Osman Gökhan BALÍ (MMO Trabzon Şube Başkanı)

Bölgesel Kalkınmadan Bölgesel Sermaye Birikimine : Olumluluklar/ Fırsatlar ve Olumsuzluklar/Tehditler Açısından Karadeniz Bölgesi

Prof.Dr. Fuat ERCAN (Marmara Üniversitesi)
Yrd.Doç.Dr. Berna Güler MÜFTÜOĞLU (Marmara Üniversitesi)

Bölgesel Kalkınmanın Yeni Aktörleri Bölgesel Kalkınma Ajansları Samsun'da Bölgesel Kalkınma Süreci : SABEK A.Ş. Örneği

Arş.Gör. Demet Özmen YILMAZ (Ondokuz Mayıs Üniversitesi)

Bölgesel Kalkınma Ajansları : Yerel Aktörler mi, Valilik mi ?

Özlem TEZCEK (Marmara Üniversitesi)

Yeniden Yapılanan Dünya Ekonomisinde Marshall Planı ve Trabzon'da Balıkçılık Sektörü

Tolga TÖREN (Marmara Üniversitesi)

Dokap Kapsamındaki Sanayileşme ve Çevre Koruma İle İlgili Proje Önerileri Üzerine Bir İnceleme

Prof.Dr. Burhan ÇUHADAROĞLU (Karadeniz Teknik Üniversitesi)

II. OTURUM : Bölgede Balıkçılık, Tarım ve Turizm

Oturum Başkanı : Ali PERİ (MMO Gaziantep Şube Başkanı)

Karadeniz Bölgesi'nin Kalkınmasında Tarımsal Teşvik ve Sübvansiyon Politikalarının Dönüşümü – Stratejik Bir Ürün : Fındık

Arş.Gör. Ferimah Yusufi YILMAZ (*Haliç Üniversitesi*)

Türkiye'de 1980 Sonrası Kırsal Yapının Dönüşümü ve Karadeniz Bölgesi

Esin CANDAN (*Dokuz Eylül Üniversitesi*)

Bölgesel Kalkınmanın Temel Aktörlerinden Firmaların Gelişimi Üzerine Tr 83 Düzey 2 Bölgesi Samsun Kenti Örneği

Koray R. YILMAZ (*Ondokuz Mayıs Üniversitesi*)

DOKAP'ın Geleceği

Arş.Gör. Tuba TURAN, Arş.Gör. Zeynep EREN (*Atatürk Üniversitesi*)

Karadeniz Bölgesi'nde Tarıma Dayalı Sanayi ve Çevre

Abdullah AYSU (*Çiftçi Sendikaları Konfederasyonu Platformu Dönem Sözcüsü*)

III. OTURUM : Bölgedeki Potansiyel Sanayileşme Alanları ve Araçları

Oturum Başkanı : Bülent DEĞERLİ (*Sempozyum Yürütme Kurulu Üyesi*)

Trabzon Alt Bölgesinin Gelişme Olanakları ve İnsani Kalkınma Endeksi Açısından Durumu

Yrd.Doç.Dr. Alparslan SEREL, Prof.Dr. Kerim ÖZDEMİR
(*Balıkesir Üniversitesi*)

Doğu Karadeniz Silah Sanayi ve Türk Ekonomisine Etkileri

Yrd.Doç.Dr. Sevim AKDEMİR (*Abant İzzet Baysal Üniversitesi*)

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Karadeniz Teknik Üniversitesi-Sanayi İlişkileri ve Trabzon Teknokenti

Prof.Dr. Ersan BOCUTOĞLU (*Karadeniz Teknik Üniversitesi*)

Trabzon'daki Gemi Sanayi ve Yeniçam Tersanesi

Dr. Ercan KÖSE, Hasan SÖNMEZ
(*Karadeniz Teknik Üniversitesi*)

IV. OTURUM : Bölgenin Katı Atık Yönetimi ve Çözüm Önerileri

Oturum Başkanı : Prof.Dr. Burhan ÇUHADAROĞLU (*Sempozyum Düzenleme Kurulu Üyesi*)

Doğu Karadeniz'de Atıksu ve Katı Atık Yönetimi

Prof.Dr. Mehmet BERKÜN, Öğr. Gör. Egemen ARAT, Tuğçe KOÇ
(*Karadeniz Teknik Üniversitesi*)

Fındık Kabuğu : Atıksu Arıtımında Önemli Bir Absorban

Prof.Dr. Mustafa TURAN (*İstanbul Teknik Üniversitesi*)

Batı Karadeniz'de Fındık Tarımı

Yrd.Doç.Dr. Ünal ÖZDEMİR, Doç.Dr. Ünsal BEKDEMİR, Arş.Gör. Alperen KAYSERİLİ
(*Atatürk Üniversitesi*)

Şehircilik, Çevre ve Mühendislik Açısından 1985-2007 Arası Trabzon Kenti ve Akçaabat İlçesi Çöp Depolama Alanı

Yrd.Doç.Dr. Osman ÜÇÜNCÜ, Zekai ANGIN, Ayhan KARADAYI
(Karadeniz Teknik Üniversitesi)

V. OTURUM : Karadeniz'in Enerji Koridoru Olmasının Muhtemel Fayda ve Sorunları

Oturum Başkanı : Prof.Dr.Orhan AYDIN (Sempozyum Yürütme Kurulu Üyesi)

Trabzon İpekyolu'nun Yeniden Tesisinde Demiryollarının Yeri ve Önemi

Prof.Dr. Fazıl ÇELİK (Karadeniz Teknik Üniversitesi)

Samsun – Hopa Arası Karadeniz Kıyı Kesiminde Kentleşme ve Sonuçları

Prof.Dr. Ünsal BEKDEMİR, Arş.Gör. Namık Tanfer ALTAŞ
(Atatürk Üniversitesi)

Karadeniz ve Türkiye'nin Enerji Koridoru Olmasının Olası Etkileri

Yrd.Doç.Dr. Müslime NARİN (Gazi Üniversitesi)

Çoruh Havzası Enerji Yatırım Projelerinin Doğu Karadeniz Ekonomisine Muhtemel Etkileri

Doç.Dr. Ramazan SEVER (Atatürk Üniversitesi)

VI. OTURUM : Bölgenin Çevre Sorunları ve Çözüm Önerileri

Oturum Başkanı : Ata Erdal ARSLAN (Sempozyum Düzenleme Kurulu Üyesi)

Zonguldak Bölgesi'nde Çevre Sorunlarının Nedenleri ve Çözüm Önerileri

Öğr.Gör. Özgür ZEYDAN, Doç.Dr. Yılmaz YILDIRIM
(Zonguldak Karaelmas Üniversitesi)

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Su ve Deniz Kirliliği

Yrd.Doç.Dr. Osman ÜÇÜNCÜ, Prof.Dr. Öner DEMİREL, Arş.Gör. Elif SARIKOÇ
(Karadeniz Teknik Üniversitesi)

Karadeniz Dolgu Yolunun Getirdikleri ve Götürdükleri

Arş.Gör. Ferit YAKAR, Prof.Dr. Fazıl ÇELİK
(Karadeniz Teknik Üniversitesi)

VII. OTURUM : Değerlendirme Oturumu

Oturum Başkanı : Ali Ekber ÇAKAR (MMO Yönetim Kurulu Sekreter Üyesi)

SONUÇ BİLDİRGESİ

TMMOB Makina Mühendisleri Odası adına Trabzon Şubesi yürütücülüğünde düzenlenen "I. Karadeniz'de Sanayileşme ve Çevre Sempozyumu", 16-17 Kasım 2007 tarihlerinde Trabzon'da Karadeniz Teknik Üniversitesi Prof. Dr. Osman Turan Kültür ve Kongre Merkezi'nde gerçekleştirilmiştir. Sempozyumda "Kalkınma ve Üniversiteler" konulu bir panel gerçekleştirilmiş; "Bölgede Balıkçılık, Tarım ve Turizm", "Bölgedeki Potansiyel Sanayileşme Alanları ve Araçları", "Bölgenin Katı Atık Yönetimi ve Çözüm Önerileri", "Karadeniz'in Enerji Koridoru Olmasının Muhtemel Fayda ve Sorunları", "Bölgenin Çevre Sorunları ve Çözüm" başlıklı 6 oturumda 25 bildiri sunumu yapılmış, son bölümde de bir "Değerlendirme Oturumu" yapılmıştır.

Sempozyumumuzda genel hatlarıyla aşağıdaki değerlendirmeler dile getirilmiştir.

Türkiye'deki genel ve bölgesel planlama ile kalkınma yaklaşımlarını birinci dereceden etkileyen ülkedeki mevcut durum ve uluslararası bağlam; planlama, sanayileşme, tarımın geliştirilmesi, çevrenin korunur ve yaşanabilir kılınması ve kalkınma süreçleri açısından büyük bir öneme sahiptir.

Küreselleşme süreçleri gelişmekte olan ülkelerin ekonomisini etkilemekte, sanayi yatırımlarında azalma, tarımda yıkım sonucunu vermektedir.

Türkiye'de 24 Ocak Kararları ve 1980'li yıllardan itibaren uygulanan planlama, yatırım, üretim, sanayileşme ve sosyal devlet anlayışını dışlayan özelleştirmeci politikalarla ülkemizde önemli bir dönüşüm süreci yaşanmış, bunun başlıca iki sonucu tarım ve sanayideki gerilemede somutlanmıştır.

Sanayi artık sanayileşme, kalkınma ve istihdam odaklı değildir. Sanayide üretim teşvik edilmemekte, özellikle ara malı ve yatırım malı üreten sektörler taşeronlaşmaya teşvik edilmektedir. Enerji, maden, demir çelik, petrokimya tesisleri ve diğer temel sanayi kuruluşları özelleştirilmiş; tarım, orman alanları ve kültürel miras yağmaya açılmıştır.

Yine 1980 sonrasında tarımsal destekler ile tarımsal ürünlerin fiyatları baskı altına alınmış, Dünya Ticaret Örgütü, IMF ve Avrupa Birliği ile yapılan anlaşmalarda tarımsal iç desteklerin azaltılması ve uluslararası tekellerin iç pazara girişi kolaylaştırılmıştır. 1999'da IMF'ye verilen taahhüt ile de arz fazlası ürünlere verilen tarımsal destekler % 70 azaltılmıştır. 24'e düşmüş olan tarımsal destekli devlet alımlarının sayısı 8'e düşürülmüştür.

Toplam sabit sermaye yatırımlarında 1963'te % 10'un üzerinde yer alan tarım, bugün eksilere yaklaşmış olup; 2006-2010 arası "Tarım Stratejisi"nde % 1'in altına düşmemesine çalışılacağı belirtilmektedir. 1990'da tarımın Türkiye genelinde milli gelir içindeki payı % 17, 2006'da ise % 9'dur. Türkiye'de bütçenin % 2,5'i tarıma ayrılmıştır. 1980'de % 57,3 olan tarımsal ürün ihracı % 3 seviyelerine inmiştir.

Bu gelişmeler, bölgesel kalkınma dahil kalkınma ve planlama yaklaşımlarını dışlayıcı yeni "uyum yasaları" eşliğinde yaşanmıştır. 1996-2000 yıllarını kapsayan 7. Beş Yıllık Kalkınma Planı, merkezi plandan bölgesel projelere geçme eğilimini yansıtmıştır. Bu durum GAP'ın yanı sıra Zonguldak-Bartın-Karabük Bölgesel Gelişme Projesi, Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı (DOKAP), Doğu Anadolu Gelişim Projesi (DAP) ve Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi'nde görülmektedir.

2001-2005 ve 2007-2013 dönemlerine ilişkin 8. ve 9. Planlarda Avrupa Birliği ile işbirliği doğrultusunda bölgesel programların uygulanmaya başlanması ve bölgesel “kalkınma ajansları”nın kurulması öngörülmüş; merkezi planlardaki “merkezi kaynak aktarımı”nın yerine, “yerel dinamiklere ve içsel potansiyele dayalı gelişme ortamının oluşturulması” eşliğinde bölgelerin uluslararası güç ve piyasalara açılışı benimsenmiştir.

9. Planda bütün bölgesel plan ve projeler için “Bu projeler, GAP hariç olmak üzere; sadece sektörel tahsisler kapsamında sınırlı finansman imkânı bulabilmiştir” denilerek, “kaynak tahsisi”nde içine dükülen açmaz dile getirilmiştir.

Özetle; 1980 sonrası bölgesel gelişme politikaları yeni bir çerçevede ele alınmış, “girişimcilik ruhunun ve kapasitesinin geliştirilmesi” gibi piyasacı yaklaşımlarla “bölge kalkınma ajansları”na dek gelinmiştir. Danıştay tarafından yürütmesi durdurularak Anayasa Mahkemesi’ne başvurulması kararı verilen “kalkınma ajansları”, merkezi planlama ve kalkınmayı dışlamaktadır. Ulusal, bölgesel, yerel kalkınmada devletin etkin müdahalelerde bulunmasını dışlayan ajansların altyapıyı geliştirme gibi bir görevlerinin bulunmaması, Türkiye geneli için olduğu gibi Karadeniz açısından da uyarıcı olmalıdır.

Bugün Karadeniz ile ilgili üç ayrı proje mevcuttur. Bunlar: Zonguldak-Bartın-Karabük Bölgesel Gelişme Projesi, Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı-DOKAP ve Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi’dir. Samsun, Amasya, Tokat, Çorum illerini kapsayan Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi, “çevreye duyarlı, rekabetçi” bazda tanımlanmakta ve merkezi ABD’de bulunan bir şirket tarafından yürütülmektedir. Bölge analizi düzeyinde bir projedir.

Zonguldak, Bartın, Karabük Bölgesel Gelişme Projesi de KARDEMİR’in özelleştirmesiyle zayıflayacak olan bu illerin ekonomik-sosyal yapı analizi ve özel sektör için yeni yatırım alanlarının geliştirilmesi ekseni olarak gündeme gelmiştir. Odamızın özelleştirilmemesi için aktif hukuk mücadelesi verdiği ERDEMİR özelleştirmesinin ardından sıranın Türkiye Taşkömürü Kurumu’na (TTK) getirileceği proje belgelerinde belirtilmektedir.

DOKAP ise Karadeniz için farklı bir anlam taşımaktadır. Ordu, Giresun, Gümüşhane, Bayburt, Trabzon, Rize ve Artvin olmak üzere 7 ili kapsayan bu plan, 10 program altında 52 projeyi kapsamakta; ancak özel bir sanayi ve tarım öngörüsü bulunmamaktadır. “Ana ulaşım altyapısının geliştirilmesi, çok amaçlı su kaynakları ile toprak mülkiyeti ve kullanımının iyileştirilmesi, mahalli idarelerin güçlendirilmesi”, bölge kalkınmasındaki ana unsurlar olarak belirtilmektedir.

DOKAP için 2020’ye kadar gerçekleşmesi beklenen toplam yatırım miktarı 46,3 milyar dolar; kamu eliyle gerçekleşmesi öngörülen miktar ise 17,7 milyar dolardır. Bu miktarın da yalnızca 146 milyon doları sanayi ve ticaretin desteklenmesine, 34 milyon doları kırsal ekonominin çeşitlendirilmesi ve yoğunlaştırılmasına ayrılacaktır. Toprak ve su kaynakları yönetimine ise 531 milyon dolar ayrılacak, DOKAP Kimliğini Oluşturma Programı Yatırımı, resmi adıyla DOKAP Kalkınma Kurumu/Ajansı’na ise 4 milyar 768 milyon dolar ayrılacaktır.

Bu durumda DOKAP’ta sorun olarak saptanan tarım ürünlerinde tek ürüne bağımlılığın giderilmesi ve sanayinin oluşumu ve gelişimi gereken düzeyde yaşanmayacak, “ajans kurumsallaşması” bölgenin gelişiminin önüne geçecektir.

Karadeniz’in bütününe ilişkin durum da iyi değildir. 1970-75 yıllarında Karadeniz’den dışarıya 627 bin 741 göç yaşanmış, 1975-1980 döneminde 491 bin 59, 1980-1985 döneminde 520 bin 791, 1985-

1990 döneminde de 780 bin 228 göç yaşanmıştır. Kentleşme oranının % 49,3 olduğu Karadeniz, ülke ortalaması olan % 64,9'dan geridedir. Tarımsal desteklerin azaltılmasıyla fındık üreticisi büyük darbeler almıştır. 2002-2006 döneminde teşvikli yatırımların bölgelere dağılımında Karadeniz 7 bölge içinde % 7 ile 5'inci sırada yer almaktadır.

İstihdamın sektörel dağılımı, tarımın egemen olduğunu göstermektedir. Tarımda çalışanların toplam istihdama oranı % 66,1; sanayide % 7,29; ticaretle % 5,97'dir. Türkiye genelinde çalışanların toplam istihdama oranının en düşük olduğu bölge % 27 ile Karadeniz'dir. İller ve bölgelerarası gelişmişlik durumu açısından Karadeniz, sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyini gösteren endeks değerleriyle ülke ortalamasının altında kalmaktadır. Bölgelerarası sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında; eğitim kademeleri, okullaşma, sağlık, kişi başına sanayi katma değeri, kırsal nüfus başına tarımsal üretim değeri, altyapı yatırımları, içme suyu ve asfalt yol, elektrik tüketimi ve diğer refah göstergelerinin tamamı itibarıyla Karadeniz genelde 5'inci sıradadır.

Karadeniz'in endeks değeri itibarıyla Türkiye ortalaması üzeri olan iller ise Bolu, Zonguldak, Karabük ve Samsun'dur. Ancak Türkiye geneli birinci derece gelişmiş iller sıralamasında Karadeniz'den hiçbir il bulunmamaktadır. İkinci derece gelişmiş iller grubuna Karadeniz'den yalnızca Zonguldak ve Bolu girmektedir. Üçüncü derece gelişmiş iller grubuna ise yalnızca 6 il girmektedir. Bunlar: Karabük, Samsun, Amasya, Trabzon, Rize ve Artvin'dir. Dördüncü derece gelişmiş iller grubuna da Bartın, Kastamonu, Sinop, Ordu, Giresun, Tokat illeri girmektedir. Beşinci derece gelişmiş iller grubunda ise Bayburt ve Gümüşhane yer almaktadır.

Türkiye geneli gelişmişlik sıralamasında Karadeniz illerinin durumu ise şöyledir: Bolu 14'üncü, Zonguldak 21'inci, Karabük 27'nci, Samsun 32'nci, Rize 37'nci, Trabzon 38'inci, Amasya 39'uncu, Artvin 43'üncü, Düzce 45'inci, Çorum 46'nci, Giresun 50'nci, Kastamonu 51'inci, Bartın 55'inci, Sinop 57'nci, Tokat 61'inci, Ordu 62'nci, Bayburt 66'nci sıradadır.

Bu nedenle gerek DOKAP gerekse Karadeniz'in bütünü için gerekli kamu kaynaklarının yaratılması öncelikli bir gereklilik olmaktadır. Bu noktada Sempozyumumuz aşağıdaki önerileri kamuoyunun dikkatine sunmaktadır:

- Bölge için kapsamlı analiz eşliğinde bir Master Plan çalışması yapılmalı ve sektörel öncelikler tespit edilmelidir.
- Bölgesel planlamada DPT, bölge kamu kurumları, üniversiteleri, meslek odaları, sanayi ve ticaret odalarının işbirliği tesis edilmelidir.
- Bölgesel planlama yaklaşımları, merkezi planın bir uzvu olarak şekillenmelidir.
- Karadeniz için kamu öncülüğünde bir sanayileşme stratejisi gerekmektedir. Bunun temel unsurlarını;
 - Emek ve kaynak yoğun sanayilerin desteklenmesi,
 - Sanayi/sektör ve ürün çeşitliliğine dayalı bir sanayileşme politikası izlenmesi, teknoloji yoğun sanayilere özel yatırım yapılması,
 - Sektörel çeşitlilik, KOBİ'lerin iç ve dış piyasada rekabet edebilirliği ve büyük ölçekli üretim birimlerinin oluşturulmasıdır.
- AR-GE altyapısını kurmak ve geliştirmek için Mesleki-Teknik Eğitim ile mühendislik eğitimine ge-

reken önem verilmeli; AR-GE çalışmalarında meslek odaları-üniversite-sanayi iş birliği tesis edilmelidir.

- Devlet ve sanayi kesimi bölgeye yatırım yapmama tutumunu gözden geçirmeli; bölgenin kalkınması ekonomik ve sosyal açılardan planlanmalı ve kamu etkin bir şekilde devreye girmelidir. Bölgeye yönelik kamu harcamaları ciddi bir şekilde artırılmalıdır.
- Kamu İktisadi İşletmeciliği yaşama geçirilmelidir.
- Bütçe dışında devlet özel fonlarla bölge kalkınmasına aktif katkı yapmalıdır.
- Bölge dışına göç, istihdama yönelik özel-kamu yatırımları yoluyla engellenmelidir.
- Kamu ve özel girişimin verimli kılınması için kamu tarafından eğitim ve teknoloji desteği verilmelidir.
- Bölgesel gelişme programının uygulanabilmesi ve sanayinin yaygınlaştırılması için basit; ama köklü başlangıç şartlarının oluşması, yani arazi kullanımı, kentleşme ve imar disiplinini sağlayacak mevzuatın elden geçirilmesi ve tavizsizce uygulanması sağlanmalıdır.
- Tarımla ilgili ülkemiz aleyhine olan uluslararası anlaşmalar gözden geçirilmelidir.
- Yeni bir tarım politikası tanımlamak gerekmektedir. Tarımsal destekler ve fındık tarımında devlet desteği artırılmalı; fındık alımlarında konjonktürel ve politik etkenler devre dışı bırakılmalıdır.
- Fiskobirlik'e politik müdahale yapılmamalıdır.
- Küçük üreticiler desteklenmeli; tek ürüne bağlı küçük üretici özel olarak desteklenmelidir.
- Altyapı hizmet ve yatırımları bazı il ve ilçelere bölgesel büyüme odağı oluşturacak şekilde özel olarak yoğunlaştırılmalı, il ve ilçeler arasındaki etkileşim artırılmalıdır.
- Yerel yönetimlerce yerleşim birimlerine altyapı, ulaşım ve çevre sorunları konusunda çözümler üretilmeli; planlı, sağlıklı kentleşmenin koşulları ilgili meslek odalarıyla birlikte oluşturulmalıdır.
- Çevre politikaları: Su kirliliği ve kontrolü, katı ve tehlikeli atıkların kontrolü, toprak kirliliği ve kontrolü, erozyonun kontrolü, iklim değişiklikleri ve sera gazı salınımının kontrolü, deniz kirliliğinin kontrolü, biyolojik çeşitliliğin korunması ve geliştirilmesi, temiz üretim teknolojilerinin kullanılması, doğal kaynakların korunması ve kullanımı, çevre dostu yerli, yeni ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı eşliğinde tanımlanmalıdır.